

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

**DOKTORI ÉRTEKEZÉS
TÉZISEK**

A bűncselekményi egység a magyar büntetőjogban

Témavezető: Prof. Dr. Nagy Ferenc
tszv. egyetemi tanár

Készítette: dr. Ambrus István
doktorjelölt

Szeged, 2012

1. A kutatási téma előzményei

A dolgozatban a bűncselekményi egység – mint a bűnhalmazat ellentétpárja – kategóriáinak dogmatikai elemzését végeztem el. A régi hazai jogirodalom kifejezetten gyakran foglalkozott az e témakörbe eső kérdésekkel, számos nagy jelentőségű monografikus munka született a második világháborút megelőzően (lásd Balogh Jenő 1885, 1886, Edvi Illés Károly 1887, Finkey Ferenc 1895, Degré Lajos 1912, Zöldy Miklós 1931, Kocsis Mihály 1939), majd legutóbb az 1960-as években (lásd Földvári 1962). Különösen a szakfolyóiratok szerzőit ugyan ezt követően is élénken foglalkoztatták az egység-halmazat egyes kérdései, egészen az 1980-as évekig, azóta azonban kifejezetten „elfelejtették” ezt az egyébként nagy elméleti és gyakorlati jelentőségű kérdéskört. A dolgozat tehát a klasszikus egység-halmazati munkákra épít, feldolgozza a monográfia-irodalom által immár fél évszázada nem vizsgált témát, a modern büntetőjog követelményeinek és eszközrendszerének megfelelően.

2. Az értekezés célkitűzése

Az értekezés fő célkitűzése a bűncselekményi egység mint büntető anyagi jogi kategória gyakorlatorientált, dogmatikai feldolgozása, a magyar büntetőjog alapján.

A büntetőjogi rendelkezések és a joggyakorlat változásai nyomán megállapítható, hogy az egység-többség témaköre egy folyamatos változásban lévő terület, amely annak ellenére tartozik az elhanyagolt általános részi kérdések közé, hogy a gyakorlati jogalkalmazás nap mint nap szembekerül annak problémáival. Felfogásom szerint a jogirodalom jórészt nem azért fordult el az idevágó aktuális kérdések vizsgálatától, mert olyannyira kiérlelt és tiszta rendszert munkált már ki, amely változtatást nem igényelve minden jogesetnél megnyugtatóan alkalmazható. Ennek oka sokkal inkább részben az, hogy valamennyi esetben irányadó, biztos elvi alapot jóformán nem is lehet találni az egység és halmazat elhatárolására, részben pedig az, hogy napjaink jogalkalmazóját nem egy esetben sokkal inkább foglalkoztatja a büntetéskiszabás, semmint a helyes büntetőjogi minősítés, amely körülmény folytán az egység-halmazat kérdése veszíteni látszik jelentőségéből. Ennek ellenére tagadhatatlan mind közvetlen, mind közvetett jelentősége annak, hogy a bíróság egy vagy több bűncselekmény elkövetése miatt marasztalja-e el az elkövetőt. Mindenképpen indokoltnak tűnik tehát ismét megvizsgálni az e körbe tartozó kategóriákat, a bevett dogmatikai fogalmaknak az új büntetőjogi tényállásokra való alkalmazhatóságát, a bírói

gyakorlat egyes elvi állásfoglalásainak helyességét, továbbá az esetleges új jogintézményeket is.

3. Az értekezés tárgya és felépítése

Az értekezésben a bűncselekményi egységnek a jogirodalom által egybehangzóan ide sorolható két kategóriáját, a természetes és a törvényi egység vizsgálatát végeztem el. Szintén feldolgoztam a büntetőjogi tankönyvekben didaktikai okokból a halmazat kapcsán tárgyalt, ám valójában tisztán bűncselekményi egységnek tekinthető látszólagos halmazat jogintézményét. A bűnhalmazat (többség), a halmazati büntetés, illetve egyéb, például a bűnismétléssel kapcsolatos (így a visszaesői) kategóriák nem képezik a dolgozat tárgyát. Ugyancsak nem tettem vizsgálat tárgyává az egyes jogintézmények kapcsán felmerülő eljárásjogi kérdéseket. A terjedelmi korlátok mellett ennek indoka az lehet, hogy az egység és a halmazat olyannyira egymással összefüggő, viszonylagos dogmatikai kategóriák, hogy egyik bemutatásával szükségképpen a másik egyes fogalmi elemeit is meghatározzuk. Emellett az ide tartozó esetkörök olyan részletességű feldolgozást igényelnek, amely folytán akár egyenként, önmagukban is alkalmasak lennének egy-egy disszertáció témájául, így a bűncselekményi egység kérdésének feldolgozása a valóságos halmazat eseteinek részletes tárgyalása nélkül is teljes egészet alkothat. A bűncselekményi egységhez lazábban kötődő jogintézmények bemutatása pedig szintén önálló tanulmány keretében való tárgyalást igényelnek.

Az értekezés első része a természetes egységgel foglalkozik. Ebben a körben a jogintézmény elnevezése kapcsán történő állásfoglalást követően a jogirodalomban előforduló vonatkozó kategóriákat azon szempontból is górcső alá vettem, hogy van-e létjogosultsága őket természetes egységnek tekinteni. Külön pontokban vizsgáltam a (szoros értelmű) egyszeres diszpozíciószerűséget, illetve azt az esetkört, ha az elkövető ugyanazon bűncselekmény különböző elkövetési magatartásait is tanúsítja. Ezt követi az azon bűncselekményekről szóló pont, amelyek kapcsán a jogalkotó kifejezett rendelkezése folytán közömbös a passzív alanyok száma. Ezután a veszélyeztetési, a mulasztásos, illetve a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények egység-többség tani vonatkozásait tártam fel. Szintén ebben a részben kapott helyet a részselekmények egységbe olvadásával létrejövő természetes egységet bemutató alfejezet, továbbá a cselekményismétlődés, valamint a tartós és állapot-bűncselekmények kategóriái. Végül a természetes egység egyéb – általában a bírói gyakorlat által kreált – formáit mutatom be.

A törvényi egységről szóló második rész e jogintézmény általános ismérveinek számbavétele után az I. Exkurzusban a bírói egység ma már ilyen formában nem élő kategóriájával foglalkozik. Ezt követik az alábbi fejezetcímek: a folytatólagos bűncselekmény, az összetett bűncselekmény, az összefoglalt bűncselekmény, a törvényi egység különleges esete, az üzletszerűség, az érték-egybefoglalás, végül a szubszidiaritás. Emellett még két exkurzust tartalmaz a második rész: az egyik a kollektív bűncselekmény, a másik az alternativitás fogalmával foglalkozik.

Végül a látszólagos halmazatot taglaló harmadik rész a valóságos és látszólagos halmazat elhatárolására hivatott elvek megjelölése után a látszólagos alaki és anyagi halmazat esetköreit mutatja be. Előbbi körében a specialitás és a konzumpció, utóbbiban az önálló részcsselekmény, a beolvadás, továbbá az önálló eszköz-, utó- és mellékcsselekmények kérdéseinek feldolgozására kerül sor.

4. Az értekezés elkészítésénél alkalmazott módszerek

A dolgozatban mindenekelőtt igyekeztem a teljesség igényével feldolgozni a rendelkezésre álló hazai *szakirodalmat*. Ahol rendelkezésemre állt, hasznosítottam a vonatkozó *kodifikációs anyagokat*, illetve *miniszteri indokolásokat* is. A dolgozat hangsúlyozottan *gyakorlatorientált*, ezért külön kiemelten foglalkoztam az ítélkezési gyakorlatban kialakult álláspontok bemutatására, miután egy (tételes és hatályos joggal foglalkozó) jogirodalmi munka könnyen légüres térbe kerülhet, ha nem törekszik arra, hogy minden elméleti megállapításával valamely, a joggyakorlatban felmerülő problémára, ott követett felfogásra reflektáljon. Erre figyelemmel a lehető legrészletesebben próbáltam feldolgozni a rendelkezésre álló bírósági határozatokat. A régi időkből a Büntető Jog Tárában, a félmúltban a Büntetőjogi Döntvénytár hasábjain, a legutóbbi évtizedek és napjaink ítélkezése kapcsán pedig a Bírósági Határozatokban közzétett döntéseket is elemzés tárgyává tettem. Emellett külön figyelmet fordítottam a BH-kban *közzé nem tett* bírósági döntésekre is, így több esetben nemcsak a legfelső bírói fórum ítéleteit, hanem táblabírói és más alsóbíróiaktól származó határozatokat is a vizsgálódás körébe vontam.

Dolgozatomban kifejezetten a *magyar* büntető jogirodalomra és -gyakorlatra koncentráltam, így abban sem más országok vonatkozó szabályozásának részletes bemutatása, sem jog-összehasonlító elemzés nem kapott helyet. Ennek indoka a terjedelmi behatároltság körében keresendő: az a joganyag, ami a kérdés kapcsán csak a hazai irodalomban fellelhető, önmagában olyan méretű, s oly sokrétű, hogy részletekbe menő feldolgozása önálló munka

elkészítését igényli. Kiemelhető, hogy ahol a honi jogirodalom egyes megállapításainak alátámasztása vagy éppen cáfolása érdekében erre szükséges volt, ott – nem külön fejezetben, hanem mindig a szövegbe ágyazottan, és nem a külhoni, hanem mindenkor a hazai joghelyzetre vetítve – külföldi (különösen német nyelvű) műveket is idéztem, és pedig mind régi, mind recens szerzők munkái köréből.

A dolgozatnak továbbá klasszikus *jogtörténeti* fejezete sincsen, azonban az egyes jogintézmények bemutatása kapcsán természetesen a történeti gyökerek feltárására is sor kellett hogy kerüljön.

Ami a téma *kronológiai* megközelítését illeti: az értekezés főszabály szerint a Csemegi-kódex (1878. évi V. tc.) hatályba lépését követő időszak jogirodalmát és -gyakorlatát dolgozza fel, az 1880 előtti időkre csak különösen indokolt esetekben nyúlok vissza, s akkor sem részletes bemutatás, hanem legfeljebb néhány jogirodalmi munkában megjelenő álláspont, illetve jogszabály ismertetése erejéig. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy a Csemegi-féle Btk.-t megelőző idők szokásjogi alapokon nyugvó gyakorlata nehezen lenne összevethető napjaink megoldásaival, és a dolgozat szándékom szerint sokkal inkább kíván a modern kívánalmaknak elméleti és gyakorlati szempontból is megfelelő támpontul szolgálni, semmint jogtörténeti áttekintést nyújtani. Ezen kívül a régi magyar büntetőjog megoldásai sokkal inkább a mai visszaesés, mintsem az egység-halmazat témakörével rokoníthatóak.

5. Az értekezés eredményei

5.1. A természetes egység definiálása kapcsán a jogirodalom általában az ún. természetes szemléletből, a közgondolkodásból szokott kiindulni, és mindazon cselekménymegvalósításokat ebbe a körbe utalja, amelyek kapcsán az átlagember számára is egyértelmű, hogy egyetlen bűncselekmény valósult meg. Mások szerint az ezen egységkategória „természetességére” történő utalás napjainkra legfeljebb hagyományőrzésnek tekinthető, hiszen a természetes egység kapcsán is mindig a törvényhozói akarat az, amely egy bűncselekmény megállapítását előírja. Ezzel szemben állásponatom szerint a természetes egység elnevezésnek *tartalmi szempontból is* van létjogosultsága. A büntetendő magatartások köre kezdetben a laikusok körében is jól ismert, körülhatárolható cselekményeket (ha úgy tetszik, „cselekményegységeket”) foglalt ugyanis magában, melyek kriminális jellege szokásjogilag rögzült, s a későbbiekben ezek kerültek a kódexekben bűncselekményként rögzítésre. Erre tekintettel – bár a társadalmi viszonyok és ennek nyomán a jogszabályok

bonyolultabbá válása folytán mind gyakrabban válhat vitássá, hogy adott esetben egy vagy több bűncselekmény valósult meg – a törvényhozó általában úgy fogalmazza meg a bűncselekmények törvényi diszpozícióját, hogy abból a laikus szemlélő számára is kitűnjön, hogy annak egyszeri elkövetésekor egy deliktum valósul meg. A természetes egység körébe tartozik tehát mindaz, ami a *közfelfogás* szerint egy bűncselekmény megvalósulását jelenti, s erre a jogalkotásnál is mindenkor figyelemmel kell(ene) lenni.

A kommentár- és tankönyvirodalom általában külön-külön tárgyalja a természetes egység azon esetköreit, amikor az elkövetési magatartás több ugyan, az eredmény, az elkövetési tárgy, az okozati összefüggés, avagy a célzat egységességére figyelemmel azonban mégis természetes egység forog fenn. Nézetem szerint e fenti kategóriák valamennyien besorolhatók az ún. *szoros értelemben vett egyszeres diszpozíciószerűség* fogalma alá, ugyanis mindegyik esetében arról van szó, hogy az elkövetési magatartás többszörössége ellenére valamely másik tényállási elem csupán egyszeresen valósul meg, így ezek az esetek lényegében egy gyűjtőkategória alá vonhatóak.

Egyes jogirodalmi felfogásoktól eltérően megállapítható, hogy azok a bűncselekmények egyáltalán nem képezhetnek természetes egységet, ahol a törvényhozó kifejezett szándéka alapján közömbös a sértettek száma, itt ugyanis a közgondolkodás egyértelműen halmazatot állapítana meg, az egység alapja kifejezetten a jogalkotáson alapszik, így itt valójában törvényi egység valósul meg. Nem képeznek automatikusan természetes egységet a mulasztásos, illetve a veszélyeztetési és a gondatlan bűncselekmények sem. A részcselekmények egységbe olvadásával létrejövő természetes egység kategóriája a jelenlegi felfogás szerint lényegesen tágabb kört ölelhet fel, mint korábban, a parttalan tágítás azonban kerülendő: ez az eset nem jelent ugyan tényleges szakadatlan tényállásmegvalósítást, a szoros tér- és időbeli közelség azonban feltétlenül megkövetelendő megállapítóságához.

A cselekményismétlődéssel létrejövő természetes egységről rögzíthető, hogy alapvetően jogalkotói döntés függvénye, hogy valamely magatartás egyszeri elkövetését még nem, többszöri megvalósítását azonban már büntetőjogi reagálást igénylőnek tekinti. A tartós és állapot-bűncselekmények változó felfogásának bemutatását követően a jogirodalomban általában rögzített esetkörökön túl más bűncselekmények kapcsán is kimutattam azok tartós vagy állapotjellegét (így példaként említhető a gázóra hamis plombával való ellátása, amely a bélyeghamisítás tényállását állapot-bűncselekményként valósítja meg). Említhetők végül a természetes egység egyéb esetei, melyeket a bírói gyakorlat sokszor teljesen önkényesen, elvi alap nélkül állapít meg, mint például az egységes eljárásban fellépő hivatalos személyek sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak kapcsán, amely vonatkozásban

egyértelműen át kellene térni arra a felfogásra, amely szerint a bűncselekmény rendbelisége nem a hivatalos eljárások, hanem a passzív alanyok számához igazodik.

5.2. A *törvényi egység* fogalma kapcsán leszögezhető, hogy annak eseteit a jogalkotó minden esetben a halmazati minősítés kizárása érdekében létesíti, főszabály szerint önmagukban is bűncselekményként, kivételesen azonban csupán szabálysértésként minősülő részselekményekből. A törvényi egységi konstrukció lényege továbbá, hogy annak valamennyi esete halmazat helyett egy bűncselekményt képez, maga után vonva ennek valamennyi konzekvenciáját.

5.2.1. A *folymatolagos bűncselekmény* mint a törvényi egység egyik legjelentékenyebb válfaja az 1978. évi Btk. terméke, ezt megelőzően bírói (vagy jogi) egység elnevezés alatt, szokásjogi úton érvényesült. Habár egyes felfogások szerint a folyamtomolagos bűncselekmény egységi értékelésének alapja, hogy annak eseteiben a laikus számára érthetetlen lenne a többségi értékelés, álláspontom szerint ez a felfogás nem alapos, a folyamtomolagosság hétköznapi eseteiben többnyire éppen a halmazati értékelés mellözése igényel magyarázatot a közfelfogás számára. Az egységesítés eredeti indoka tehát a szokásjogi felelősségenyhítés eszméje, továbbá jelentős praktikus megfontolások is meghúzódnak a jogintézmény létrejöttének hátterében.

A folyamtomolagos bűncselekmény törvényi ismérvei közül elsőként az *ugyanolyan bűncselekmény* feltételét tettem vizsgálat tárgyává. Ebben a körben kimutattam, hogy a folyamtomolagos bűncselekmény kísérlete megállapításának van helye már abban az esetben is, ha az elkövető csupán egyetlen részselekményt juttat ugyan a kísérlet vagy a befejezettség stádiumába, azonban a további részselekményekre vonatkozó egységes elhatározása bizonyítható. Olyankor is a folyamtomolagos bűncselekmény kísérlete valósul meg, ha a bűncselekménynek éppen azon részselekménye reked meg a kísérlet fázisában, amelyhez a minősítés igazodik, és pedig annak ellenére is, hogy más részselekmények esetleg befejeződtek. A folyamtomolagos bűncselekmény befejezeti szakasza tipikusan a második részselekmény megkísérlésével valósul meg, ti. egyetlen részselekmény (ez esetben az első) befejezetté válása főszabályként az egész folyamtomolagos cselekménysort befejezetté teszi. Külön indokolt beszélni a folyamtomolagos bűncselekmény bevezétti szakaszáról is, amely az esetek többségében határozatlan kategória: valamennyi, az első követő részselekmény ugyanis magában hordozza a bevezés lehetőségét, miután bármelyik részselekmény egyben az utolsó is lehet. Az ugyanolyan bűncselekmény kritériuma kapcsán kell utalni arra, hogy egyes bűncselekmények folyamtomolagos elkövetése fogalmilag kizárt. Ennek elvi alapja a jogi tárgy milyenségében keresendő: a fokozatosan nem sérthető jogi tárggyal rendelkező

bűncselekmények (mint például az emberölés) nem követhetők el folytatólagosan. Szintén itt foglalkozom azzal a problémával, hogy a bírói gyakorlat a folytatólagos bűncselekmény fogalmának törvénybe emelése óta törvénysértő gyakorlatot folytatott azáltal, hogy az önmagukban csupán szabálysértésként minősülő részeselekményeket is a folytatólagosság egységébe vonta. Ezt a problémát a BKv 87. küszöbölte ki. De lege ferenda azonban – a közelmúltban felemelt szabálysértési értékhatárra is figyelemmel – adott esetben szükséges lehet a szabálysértési értékre elkövetett részeselekmények folytatólagos egységbe való bevonását, ennek azonban szokásjogi úton nem, csupán törvényváltoztatással lehetne helye, például abban a formában, hogy a folytatólagos bűncselekmény feltétele „ugyanolyan bűncselekmény vagy szabálysértés”, vagy egyszerűbben, „ugyanolyan cselekmény” elkövetése.

Az *egységes akarat-elhatározást* részemről a folytatólagos bűncselekmény leglényegesebb ismérvének tekintem: ennek fennforgása esetén ugyanis a halmazati minősítés a kétszeres értékelés tilalmába ütközne, hiszen a szubjektív oldal egységessége ellenére több, csupán az objektív oldalon teljes értékű bűncselekmény megállapítására kerülne sor. Az egységes elhatározás tulajdonképpen az eredeti elhatározás reprodukálását jelenti, olyan értelemben azonban, hogy az elkövetőnek a legelső cselekménymegvalósítást megelőzően legalább annyit el kell határoznia, hogy minimálisan két cselekményt el fog követni. Avagy elég lehet az egységes elhatározás megállapításához az is, ha a tettesben az első részeselekmény elkövetése során (tehát még befejezetté válása előtt!) fogan meg a további részeselekmény(ek) ötlete. Helytelen tehát az ún. minimalista álláspont, amely szerint egységes az elhatározás akkor is, ha az elkövető az első részeselekményt követően, annak sikerén felbátorodva határozza el a további részeselekményt. Az egységes elhatározás ugyan – mint szubjektív ismérv – a folytatólagosság legnehezebben megállapítható és bizonyítható feltétele, annak vizsgálatától azonban nem szabad eltekinteni a büntetőeljárásban. Bár a jogirodalmi munkák többsége kizárólag szándékos bűncselekmények folytatólagos egységbe foglalását engedi meg, részemről ennek sem vegyes bűnösségű, sem – kivételesen – tisztán gondatlan bűncselekmények esetén nem látom akadályát. Ennek indoka, hogy az egységes elhatározás nem azonos a szándékegység kategóriájával, mivel előbbi a bűnösség alakzatára nem utal. Közömbös tehát, hogy az elkövető tisztában volt-e azzal, hogy egyes magatartásai éppen bűncselekményt valósítanak meg, vagy azok a későbbiekben jogi tárgyat sértő vagy veszélyeztető következményt idézhetnek elő. Az egységes elhatározás tehát véleményem szerint a bűnösségi alakzat vizsgálatát megelőzően az elkövető tudatában létrejött ontológiai jelenség, amely kivételes esetekben gondatlan magatartások sorozata előtt is létrejöhet azokra

vonatkozóan. Így elkövethető például folytatólagosan, gondatlanságból a rossz minőségű termék forgalomba hozatala, vagy akár a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés is.

Az *azonos sértett* feltétele nem minden esetben azonos a passzív alany kategóriájával, így a folytatólagossághoz azon személy azonossága szükséges, akinek jogát a bűncselekmény sérti vagy veszélyezteti. E feltétel kapcsán kiemelhető, hogy a jogi személy sértett azonossága esetén is sor kerülhet a folytatólagosság megállapítására, továbbá – a jelenlegi gyakorlattól eltérően – e kritérium vizsgálatát nem szabad kizárólag objektív alapon elvégezni, e körben az elkövető szándékának is jelentőséget kell tulajdonítani. Így ha az elkövető annak tudatában jár el, hogy egy személy sérelmére követi el a bűncselekményt, folytatólagos bűncselekmény megállapításának van helye akkor is, ha ténylegesen több sértettet károsít meg: a sértettek száma kapcsán felmerülő ténybeli tévedése tehát releváns.

A *rövid időköz* vizsgálata kapcsán kimutattam, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat egyrészt a kategória tágítását egyre inkább megengedi, másrészt különbséget tesz e kritérium kapcsán az egyes bűncselekmények között. Mindez ésszerű keretek között helyeselhető, mindig figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a de facto ugyan hosszabb, ám a bíróság szerint in concreto rövidként értékelt időköz esetén is csak akkor van helye folytatólagosság megállapításának, ha az egységes elhatározás fennforog.

Végül kiemelhető, hogy a folytatólagos elkövetést nem kellene automatikusan súlyosító körülményként felfogni a büntetés kiszabás során, azt mindig in concreto indokolt vizsgálni. Sőt azon esetekben ez – a kétszeres értékelés elkerülése érdekében – kifejezetten mellőzendő, amikor az önmagukban vétségként értékelendő részselekmények összességükben éppen a folytatólagosságra figyelemmel képeznek büntetést.

5.2.2. Az *összetett bűncselekmény* általában önmagukban is bűncselekménynek, ritkábban szabálysértésnek minősülő részselekményekből jöhet létre, melyek között szerves összefüggés: eszköz-cél, avagy ok-okozat viszony áll fenn. Az önmagában büntetőjogilag közömbös részselekményt is tartalmazó tényállások, mint például az erőszakos közönség azonban nem képeznek összetett deliktumot.

5.2.3. Az *összefoglalt bűncselekmény* összetevői nem állnak egymással összefüggésben, az kifejezetten jogalkotói döntés eredménye, a halmazati büntetésnél súlyosabb büntetés kiszabhatósága érdekében. Összefoglalt bűncselekmény mind alaki, mind anyagi halmazat helyébe léphet.

5.2.4. A *törvényi egység különleges esetének* lényege, hogy a jogalkotó kifejezett rendelkezése nyomán a passzív alanyok számára tekintet nélkül egy bűncselekmény állapítandó meg. E rendelkezés háttérében a felelősségnyhítésen túl processzuális

szempontok is meghúzódhatnak (mint például a tiltott pornográf felvétellel visszaélés esetében).

5.2.5. Az *üzletszerűség* kategóriáját mind büntetőjog-dogmatikai, mind egység-halmazati szempontból bemutatom. Előbbi kapcsán megállapítható, hogy a gyakorlat annak nem egyszer alap nélküli tágítása, objektivizálása irányába halad. E törekvés kapcsán dogmatikailag helyeselhető az az álláspont, amely szerint nemcsak a saját, hanem a más haszna érdekében történő elkövetés esetén is megállapítja az üzletszerűséget, továbbá az, amely a rendszeresség körében nem követeli meg a rövid időközbeni elkövetést. Helytelen azonban az a felfogás, amely a bűnözői életmódra levonható következtetés hiányában is megállapítja az üzletszerű elkövetést. Egység-többség tani szempontból álláspontom lényege, hogy a jövőben indokolt lenne visszatérni ahhoz a felfogáshoz, amely szerint az ún. nem sajátképi ugyanolyan üzletszerű bűncselekmények is törvényi egységet képeznek, ezt pedig kifejezetten a Btk. Általános Részében kellene lefektetni. Ennek indoka, hogy a halmazati értékelés nem tud megfelelően reagálni a nem ritkán sok száz sértettet károsító cselekménysorozatra, mivel nem teszi lehetővé az összkár szerinti minősítést. A szabálysértési értékre elkövetett ugyanolyan üzletszerű cselekmények kapcsán pedig kifejezetten a kétszeres értékelés tilalmába ütközik a halmazati megoldás. Emellett a Különös Részben tapasztalható kazuisztikát is kiküszöbölhetné az Általános Részbeni szabályozás.

5.2.6. A magyar büntető- és szabálysértési jogba újra bevezetett *érték-egybefoglalás* kapcsán helytelenítendő az a jogalkotói megoldás, amely részben a Btké., részben az Sztv. keretében szabályozza a jogintézményt. A büntetőjogi felelősséget alapító rendelkezéseknek ugyanis kivétel nélkül a Btk.-ban van a helyük. Emellett tisztázandó lenne az érték-egybefoglalás és az üzletszerűség egymáshoz való viszonya, ugyanis jelenleg nem egy esetben előfordulhat, hogy az érték-egybefoglalás törvényi egységével az elkövető rosszabbul jár, mint az üzletszerűség nyomán megállapított vétségek halmazatával. A folytatólagossággal pedig – a korábbi helytelen törvényi szabályozás kiküszöbölése révén – jelenleg nem merül fel kollízió, ha azonban a folytatólagos bűncselekmény kategóriája szabálysértések kapcsán is megállapítható lesz, az érték-egybefoglalás valószínűleg mellőzhetővé válik a törvényi egység kategóriái közül.

5.2.7. Álláspontom szerint a *szubszidiaritást* az uralkodó felfogással szemben nem a látszólagos halmazat, hanem a törvényi egység körében indokolt tárgyalni, egyrészt azért, mert az minden esetben a törvény kifejezett rendelkezésén nyugszik, másrészt azért, mert uralkodóvá kellene válnia annak a felfogásnak, amely alapján a szubszidiaritási klauzula a halmazatot minden esetben kizárja. E körben véleményem szerint mellőzni kellene a

törvényből a záradék azon válfaját, amely szerint az azzal ellátott bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha „más bűncselekmény nem valósul meg”. Logikátlan ugyanis, hogy akár egy enyhébb bűncselekmény megvalósulása is háttérbe szoríthasson egy súlyosabbat. Az amennyiben „súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” kitételt pedig úgy kellene értelmezni, hogy ugyanolyan, vagy enyhébb súlyú bűncselekménnyel való találkozáskor – a jelenleg érvényesülő BKv 34. rendelkezésével szemben – csak a záradékolt deliktum megállapításának lenne helye. A logikai értelmezéssel kerül ugyanis ellentétbe az a jelenleg érvényesülő felfogás, amely szerint például egy olyan kocsmai verekedésnél, ahol az elkövető 8 napon belül gyógyuló sérülést okoz a sértettnek, két bűncselekmény (garázdaság és könnyű testi sértés) valósul meg, addig ha a bántalmazás olyan mérvű, hogy a sértettnek 8 napon túl gyógyuló sérülése keletkezik, csupán egy bűncselekmény (súlyos testi sértés) megállapításának van helye.

5.3. A valóságos és *látszólagos halmazat* elhatárolása kapcsán érvényesülő rendezőelvek vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy önmagában sem a tényállás-megvalósulások, sem a bűncselekmények, sem a megsértett jogi tárgyak számára alapozó felfogás nem fogadható el maradéktalanul, miután az egyes bűncselekményeket sok esetben mechanikusan, egymásra tekintet nélkül értelmezi. Ezért felfogásom szerint további beépítendő szempont, hogy kizárja a halmazatot két (vagy több) bűncselekmény között az ún. in abstracto gyakori együttes előfordulás is.

5.3.1. A *látszólagos alaki halmazat* körébe sorolható *specialitás* kapcsán kimutatom, hogy az elmélet által alkalmazott definíció a specialitás sok esetére nem illeszthető rá maradéktalanul, ezért indokolt lenne külön formulázni a specialitás ún. tágabb és szorosabb értelmű válfaját. A szoros értelemben vett specialitás viszonyában azon bűncselekmények állnak, amelyek minden vonatkozásban megfelelnek a jogintézmény eredeti definíciójának. Vagyis szoros értelemben használt specialitás forog fenn, midőn az elkövető cselekménye látszólag mind egy általános, mind egy az általánosból kiemelt speciális bűncselekmény tényállását minden esetben kimeríti oly módon, hogy a speciális tényállás teljes egészében magában foglalja a generális ismérveit, s még ezen felül további tényállási elemeket is tartalmaz (ilyen például az emberölés és az erős felindulásban elkövetett emberölés egymáshoz való viszonya). A tágabb értelemben használt specialitást ellenben az jellemzi, hogy itt is adott két, a generális és a speciális viszonyában álló bűncselekmény. A speciális tényállás azonban annak ellenére, hogy többnyire a generális diszpozíció legtöbb elemét tartalmazza, s még ezen felül más speciális ismérveket is magában foglal, teljes egészében mégsem fedi (avagy csak bizonyos konkrét

életbeli szituációkban fedi) a generális tényállást (lásd például a befolyással üzérkedés és a csalás összefüggéseit).

A *konzumpció* kapcsán – melynek lényege szerint a tágabb tényállás elnyeli a kevesebbet, feltéve, hogy in abstracto legalább gyakran együtt járnak – indokolt kiemelni, hogy a könnyű testi sértést nemcsak az akaratot megtörő erőszakkal/kvalifikált fenyegetéssel megvalósuló bűncselekményeknek (mint például a rablás) kellene elnyelniük, hanem az akaratot hajlító erőszakkal/nem minősített fenyegetéssel megvalósulóknak is (mint a zsarolás).

5.3.2. A *látszólagos anyagi halmazat* körében vizsgálandó *önállótlan részcselekmény* kategóriája a stádiumok és elkövetői kategóriákon túl a sui generis előkészületi és részesi deliktumok kapcsán is alkalmazást nyerhet. Lényeges, hogy az önállótlan részcselekmény nem feltétlenül tényállásszerű, továbbá nem mindig előzi meg, hanem egyes esetekben követheti is időben a megállapítandó főcselekményt.

A *beolvadás* kapcsán kiemelést igényel, hogy az nemcsak szoros tér- és időbeli közelség esetén, hanem atipikus esetekben huzamosabb időn át folytatott cselekménysor kapcsán is megállapítható, így ezen elv alapján indokolt például mellőzni a megrontás megállapítását az erőszakos közöszülés mellett, ha az elkövető cselekményeit a sértett 12. életével betöltése előtt kezdi, majd azt követően is folytatja.

Büntetlen eszköz-, utó- és mellék-cselekmények helyett felfogásom szerint helyesebb *önállótlan* ilyen cselekményekről szólni, lévén a bírói gyakorlat általában súlyosító körülményként értékeli a háttérbe lépő cselekményt, így az teljességgel büntetlennek nem tekinthető.

Az *önállótlan eszköz-cselekmény* megállapításának feltétele a részcselekmények közötti tényleges eszköz-cél viszony, amelynek fennállása azzal a módszerrel vizsgálható, hogy gondolatban elhagyjuk az eszköz-cselekményt: ha pedig így a cél-cselekmény is elmaradt volna, az eszköz-cél viszony megállapítható. Szükséges továbbá az önállótlan-sághoz az in abstracto gyakori együttes előfordulás, továbbá az, hogy a cél-cselekményt enyhébb büntetéssel fenyegetse a törvény, mint az eszköz-cselekményt. Ezen elv alapján felfogásom szerint a gyakori összefüggés miatt el kellene tekinteni például a magánlaksértés megállapításától, ha annak célja a magánlakásban elkövetett súlyosabb bűncselekmény kivitelezése.

Önállótlan utó-cselekményről lehet szó a szükségképpen vagy rendszerinti befejező tevékenység kapcsán, mint például a pénzhamisítást követő csalás esetén. Hiányzik az elvárhatóság, s így a bűnösség az önfeljelentés veszélyét magában hordozó utó-cselekmény

kapcsán, ugyanis senkitől sem várható el, hogy korábbi saját bűncselekményét ne próbálja akár más tényállás megvalósítása révén is leplezni, feltéve, hogy utóbbi el nem követésével gyakorlatilag leleplezné magát. Így nem valósul meg költségvetési csalás, ha az elkövető a korábbi haszonszerzéssel járó bűncselekményéből eredő nyereséget adóbevallásában nem szerepelteti. Ha valaki bármely elkövetői minőségben részt vett a főcselekmény megvalósításában, utólag ugyanezen bűncselekményhez kapcsolódóan sem orgazda, sem bűnpártoló nem lehet. Végül önállóan a korábbi bűncselekménnyel okozott sérelmet fenntartó cselekmény. Álláspontom szerint vitatható ezen elv alkalmazása arra az esetre, ha az elkövető az általa lopott dolgot utólag megsemmisíti. Helyesebb lehet az a példa, amely alapján nem felel csalásért is az a korábban vagyron elleni bűncselekményt megvalósító elkövető, aki a bűncselekményből származó dolgot utóbb jóhiszemű személynek eladja vagy elcseréli, feltéve, hogy ezáltal további haszonszerzésre nem törekszik.

Az önállóan mellékeselekmény meg is előzheti, kísérheti, továbbá követheti is a mindig jelentősebb főcselekményt.

6. A témakörrel összefüggő publikációk jegyzéke – Veröffentlichungsliste im Zusammenhang mit dem Forschungsgegenstand

1. *A folytatólagos bűncselekményről.* Jogelméleti Szemle. 2008/4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/ambrus36.mht> [Über das fortgesetzte Delikt]
2. *A büntetlen eszköz-, utó- és mellékselekményekről.* Jogelméleti Szemle. 2009/4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/ambrus40.mht> [Über die mitbestrafte Mittel-, Nach- und Nebenhandlungen]
3. *A magánlaksértés mint büntetlen eszközcselekmény.* Bűnügyi Szemle. 2009/4. sz. *eszközcselekmény* [Hausfriedensbruch als mitbestrafte Mittelhandlung]
4. *A Szegedi Ítéltábla döntése Pénzes Henrietta gyilkossági ügyében. A törvény szerinti legsúlyosabb büntetés kiszabásának indokoltsága, továbbá a személyi szabadság megsértése önálló megállapításának mellőzése.* Jogesetek Magyarázata. 2010/4. sz. [Die Entscheidung des „Szegedi Ítéltábla“ in dem Fall der Tötung von Henrietta Pénzes. Die Rechtfertigung der Verhängung der schwersten Strafe des Strafgesetzes, sowie die Ablehnung der selbständigen Feststellung der Freiheitsberaubung]
5. *Az ismételt bevezetett érték-egybefoglalásról és az ezzel kapcsolatos egyes elméleti és gyakorlati problémákról.* Magyar Jog. 2010/5. sz. [Über die erneute Einführung der Wertzusammenfassung und über damit zusammenhängenden theoretischen und praktischen Problemen]
6. *A bűnhalmazat látszólagosságát megalapozó egyes körülményekről.* In Kriminológiai Közlemények 69. Közbiztonság és társadalom. Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 2011. [Über die einzelne Umstände, die eine Gesetzeskurrenz fundieren]
7. *A törvényi egység általános ismérveiről.* FORUM Publicationes Doctorandorum. I. évfolyam. Főszerk.: Homoki-Nagy Mária. Acta Universitatis Szegediensis. Szeged, 2011. [Über die allgemeine Merkmale der juristischen Einheit]
8. *A törvényi egységről.* In Király Miklós – Varga István (szerk.): A XXIX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójának Díjnyertes Dolgozatai. I. kötet. Elte Eötvös Kiadó. Budapest, 2011. [Über die juristische Einheit]
9. *Súlyponti kérdések a bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények köréből* (társ szerző: Deák Zoltán). Belügyi Szemle. 2011/2. sz. [Hauptfragen bezüglich der Straftaten im Zusammenhang mit der Kreditkarte]
10. *A bűncselekményi egység egyes eljárásjogi vonatkozásai.* In Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapientia Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Szeged, 2012. [Die einzelne verfahrensrechtliche Fragen der Tateinheit]
11. *Az üzletszerűség büntetőjogi megítélésének lehetséges irányairól.* Magyar Jog. 2012/1. sz. [Über die mögliche Tendenzen der Beurteilung des geschäftmäßigen Deliktes]

12. *Hozzászólás Kéméendi Konrád: A folytatólágosság eltérő értelmezései a gyakorlatban című tanulmányához.* *Ügyészek Lapja.* 2012/2. sz. [Diskussionsbeitrag zum Aufsatz von Konrád, Kéméendi: Über die verschiedene Auslegung des fortgesetzten Deliktes in der Rechtspraxis]

DIE TATEINHEIT IM UNGARISCHEN STRAFRECHT THESEN

1. Die Prämissen des Forschungsthemas

In der Dissertation wurde die Kategorie der Tateinheit – als das Gegenteil der Tatmehrheit – dogmatisch untersucht. Die alte ungarische Strafrechtswissenschaft behandelte oft diesen Fragenkomplex, vor dem Zweiten Weltkrieg befassten sich mit diesem Thema mehrere Monographien (siehe Jenő Balogh 1885, 1886, Károly Edvi Illés 1887, Ferenc Finkey 1895, Lajos Degré 1912, Miklós Zöldy 1931, Mihály Kocsis 1939), und letztlich erschien eine Monographie in den '60-er Jahren (siehe Földvári 1962). Später, bis in die '80-er Jahre, behandelten die Autoren lebhaft in den Fachzeitschriften die einzelnen Probleme der Tateinheit und der Tatmehrheit, seitdem wurde aber diese – sowohl theoretisch als auch praktisch – relevante Fragenkomplex vergessen. Mithin baut die Dissertation auf die klassischen Aufsätze bezüglich der Tateinheit und Tatmehrheit, bearbeitet das seit ein halbes Jahrhundert vernachlässigte Thema entsprechend den Erwartungen und den Instrumenten des modernen Strafrechts.

2. Dissertationszielsetzung

Die Hauptzielsetzung der Dissertation ist die dogmatische, aber praxisorientierte Untersuchung der materiell-strafrechtlichen Kategorie der Tateinheit.

Anhand der strafrechtlichen Vorschriften und der Veränderungen der Rechtspraxis kann festgestellt werden, daß der Themenbereich der Tateinheit und der Tatmehrheit ein Bereich ist, der sich fortwährend umwandelt. Trotz der wissenschaftlichen Vernachlässigung des Themas konfrontiert der Rechtsanwender Tag für Tag mit den Problemen der Tateinheit. Meiner Ansicht nach wendet die Strafrechtswissenschaft den Rücken der Prüfung den einschlägigen aktuellen Fragen, weil ein verfeinertes und klares System schon herausgearbeitet wurde und somit schon vorhanden ist. Dieses System ist also bei jeglichem Fall sogar ohne weitere Änderungen beruhigend anwendbar. Grund dafür ist einerseits, daß ein für alle Fälle maßgebendes Prinzip für die Abgrenzung der Tateinheit von der Tatmehrheit nicht existiert, andererseits interessiert sich heutzutage der Rechtsanwender eher für die Strafzumessung als für die zutreffende strafrechtliche Prüfung des Tatbestandes, weshalb die Frage nach der Verbrechenseinheit oder Verbrechenskonkurrenz eine niedrigere Rolle in der

Praxis spielen kann. Ob das Gericht den Straftäter wegen die Begehung einer Straftat oder mehreren Straftaten verurteilt, hat ohne Zweifel eine erhebliche Bedeutung. Durchaus ist erneut notwendig die bezügliche Kategorien, die Anwendbarkeit der allgewärtigen dogmatischen Definitionen auf die neuen strafrechtlichen Tatbestände, die Richtigkeit der prinzipiellen Stellungnahmen der richterlichen Praxis, sowie die eventuelle neue Rechtsinstitute untersuchen.

3. Der Gegenstand und die Struktur der Dissertation

Nach der einstimmige Auffassung der Strafrechtswissenschaft umfasst die Tateinheit zwei Kategorien: die natürliche und die juristische Einheit. In der Dissertation habe ich also diese zwei Kategorien gründlich untersucht. Daneben wurde das Rechtsinstitut der unechte Konkurrenz (Gesetzeskonkurrenz) ausgeführt, was die strafrechtlichen Lehrbücher aus didaktischen Gründe unter der Kategorie der Tatmehrheit vorführen, aber in der Tat einem Fall der Tateinheit ist. Die einzelne Kategorien der Realkonkurrenz (der Tatmehrheit), der Gesamtstrafe, beziehungsweise andere Kategorien, wie zum Beispiel die Kategorien im Zusammenhang mit den Wiederholungsstraftäter (sowie die Rückfalltäter) sind keinen Gegenstände der Dissertation. Gleichfalls wurden die verfahrensrechtliche Fragen den einzelnen Rechtsinstituten nicht behandelt. Neben dem maximalen Ausmaß der Dissertation der Grund dafür ist die Bedingtheit der dogmatischen Kategorien der Tateinheit und der Tatmehrheit: mit der Vorführung einer werden die einzelne Begriffe der anderer erklärt und bestimmt. Daneben müssen die bezügliche Fälle so detailliert untersucht werden, daß diese Fälle alleine Gegenstände eine selbständige Dissertation sein könnten. So kann der Verarbeitung der einzelne Kategorien der Tateinheit – ohne die Kategorie der Realkonkurrenz – selbständig ein anspruchvolles Thema sein. Die zur Tateinheit schlapp gebundene Rechtsinstitute könnten auch in einer selbständigen Monographie behandelt werden..

Der erste Teil der Dissertation führt der natürlichen Einheit aus. Nach der Stellungnahme über die Benennung des Rechtsinstitutes habe ich die bezügliche Kategorien der Strafrechtswissenschaft aus dem Aspekt untersucht, ob die eigentlich als Kategorien der natürlichen Einheit angesehen könnten. Ich habe gesondert die (im engeren Sinne) einmalige Dispositionsmäßigkeit, beziehungsweise den Fall geprüft, in dem der Straftäter verschiedene Tathandlungen dieselber Straftat ausführt. Danach wurden die Straftaten dargestellt, bei denen die Zahl der passiven Subjekte infolge der ausdrücklichen Bestimmung des Gesetzgebers gleichgültig ist. Dies folgt die Offenlegung der Bezugspunkte den Gefährdungs-,

Unterlassungs-, und den Fahrlässigkeitsdelikte mit dem Lehre der Tateinheit und Tatmehrheit. In diesem Teil wurde auch mit dem Verschmelzen der Handlungsteilen zustandekommende natürliche Einheit präsentiert, sowie die Tatwiederholung, und die Kategorien der Dauer- und Zustandsdelikte. Letztlich führe ich die sonstige – üblicherweise im Gerichtspraxis vorkommene – Formen der Tateinheit vor.

Der zweite Teil behandelt der juristischen Einheit. Zuerst wurden die generellen Kriterien des Rechtsinstitutes behandelt, dies folgt in dem ersten Exkurs der Darstellung der schon verschwundene Kategorie der richterlichen Einheit. Die Dissertation setzt sich danach mit den folgenden Kapitel fort: über fortgesetztes Delikt, über das zusammengesetztes Delikt, über das zusammengefasstes Delikt, über den speziellen Fall der Tateinheit, über das geschäftmäßige Delikt, über die Wertzusammenrechnung, und letztlich über die Subsidiarität. Daneben beinhaltet der zweite Teil noch zwei Exkursen. Das erste erörtert die kollektive Straftat, das andere behandelt den Begriff der Alternativität.

Letztlich folgt der dritte Teil über die unechte Konkurrenz (Gesetzeskonkurrenzen) zuerst mit der Festlegung den Prinzipien zur Abgrenzung der Realen- und Gesetzeskonkurrenz. Danach werden die einzelne Fälle der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungseinheit und der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungsmehrheit vorgeführt. Unter der Kategorie der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungseinheit werden also die Spezialität und die Konsumtion untersucht und erörtert, unter der Kategorie der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungsmehrheit behandelt die Dissertation die unselbständige Handlungsteil, die Einschmelzung, weiters die mitbestrafte Mittel-, Nach- und Nebenhandlungen.

4. Über die angewandte Methoden

In meiner Dissertation hatte ich vor allem das Ziel verfolgt, die zur Verfügung stehende ungarische *Strafrechtsliteratur* völlig zu bearbeiten. Daneben – wo es meiner Verfügung stand – habe ich auch den einschlägigen *Kodifikationsmateriale*, sowie *die ministerielle Begründungen* genutzt. Die Dissertation ist aber in hervorgehobener Weise *praxisorientiert*, deswegen habe ich einen besonderen Nachdruck auf die Ausführung der Standpunkte des Gerichtspraxis gelegt. Denn meiner Ansicht nach wird eine Monographie leicht als selbstzweckig angesehen, wenn es die dogmatische Kategorien nur theoretisch behandelt ohne Rücksicht auf die in der Praxis vorgekommene Probleme zu nehmen. So habe ich die Gerichtsentscheidungen möglichs detailliert geprüft, indem ich sowie die

Entscheidungen des Obersten Gerichtshofes als auch der Gerichte des ersten und des zweiten Instanzen untersucht und dargestellt habe.

In meiner Dissertation habe ich absichtlich *nur an der ungarischen* Strafrechtswissenschaft und –praxis konzentriert, deswegen bietet der Aufsatz keinen Überblick auf die Regelungen anderer Staaten, und fehlt der Rechtsvergleich als Untersuchungsmethode ebenfalls. Der maximale Umfang der Dissertation war bedingt, und die zur Verfügung stehende ungarische Literatur reichhaltig. Es muss aber betont werden, daß ich auch ausländische (besonders deutschsprachige) Werke zitiert habe, wo es für die Unterstützung oder zum Widersprechen der ungarischen Literatur nötig war.

Der Aufsatz hat keinen rechtshistorischen Teil im klassischen Sinne, die historischen Wurzeln der einzelnen Rechtsinstitute wurden aber offengelegt und erörtert.

Die chronologische Bearbeitung des Themas folgte hauptsächlich folgenderweise. Zuerst wurde die Literatur und Gerichtspraxis nach dem Inkrafttreten des Kodex Csemegi (das Gesetz Nr. V. aus dem Jahre 1878) dargestellt. Vor diesem Zeitpunkt wurden die einzelnen Standpunkte nur in besonders begründeten Fällen untersucht, denn das Gewohnheitsrecht bietet meiner Meinung nach keine festen Anhaltspunkte für die Erwartungen an das moderne Strafrecht, und ein rechtshistorischer Überblick wurde nicht als Ziel der Dissertation gesetzt.

5. Die einzelnen Ergebnisse der Dissertation

5.1. Nach herrschender Meinung stammt der Begriff der natürlichen Einheit aus der sogenannten natürlichen Auffassung, und somit sieht man in jeglichen Handlungen Handlungseinheit, die ein Durchschnittsmensch als eine Straftat ansieht. Nach anderen Auffassungen ist die „Natürlichkeit“ dieser Einheitskategorie reine Traditionsfrage, denn immer der Gesetzgeber entscheidet, was für Straftaten das Gesetzbuch enthält. Meiner Meinung nach hat aber die natürliche Einheit auch *inhaltliche Daseinsberechtigung*. Zwar waren die strafbaren Handlungen am Anfang auch für die Laien erkennbare, gut umgrenzbare Handlungen (quasi „Handlungseinheiten“), deren kriminologisches Wesen gewohnheitsrechtlich verfestigt wurde, und wurden später auch als Straftaten in den Gesetzbüchern kodifiziert. Zwar wurden die gesellschaftlichen Verhältnisse, und deswegen auch die Rechtsnormen immer komplizierter, der Gesetzgeber hat die Dispositionen der Straftaten immer so bestimmt, daß auch für die Durchschnittsmenschen eindeutig war: wer einmal eine Tatbestand verwirklicht, begeht die Straftat. Deswegen bleibt immer natürliche Einheit,

was nach der öffentliche Meinung die Verwirklichung einer Straftat bedeutet, und darauf muss (müsste) man während des Gesetzgebungs immer Rücksicht nehmen.

Die Kommentare und die Lehrbücher behandeln gesondert die einzelne Fälle der natürlichen Einheit, indem mehrere Tathandlungen vorhanden sind, aber das Ergebnis, das Tatobjekt, die Kausalität, oder die Absicht einheitlich ist, deswegen die natürliche Einheit feststellbar ist. Meiner Angesichts nach der Begriff *der einmaligen Dispositionsmäßigkeit im engeren Sinne*. Zwar gibt in diesen Fälle immer mehrere Tathandlungen, aber das Wesentliche ist, daß eine der andere Tatbestandsmerkmale nur einmal verwirklicht wurde. Folglich können diese Fälle unter dem Sammelkategorie der einmaligen Dispositionsmäßigkeit subsumiert werden.

Abweichend einzelne Auffassungen der Strafrechtsliteratur kann festgestellt werden, daß die Straftaten keine natürliche Einheit bilden, wo nach der Entscheidung der Gesetzgeber das Anzahl der Opfer gleichgültig is. Nach der öffentliche Meinung bilden diese Fälle Realkonkurrenz, die Kategorie der Tateinheit wurde nur von der Gesetzgebung bestimmt, deswegen kann nur ein Fall der juristischen Einheit vorliegen.

Die Unterlassungs-, Gefährdungs-, und die Fahrlässigkeitsdelikte sind auch keine automatische Fälle der natürliche Einheit. Mit dem Verschmelzen der Handlungsteilen zustandekommende Kategorie der natürlichen Einheit kann eine breitere Kreis umfassen als vorher, aber darf uferlos nicht erweitert werden. Dieser Fall bedeutet zwar keine wirkliche kontinuierliche Tatbestandsverwirklichung, aber die enge räumliche und zeitliche Nähe muss für deren Feststellung notwendigerweise vorliegen.

Die Existierung der Kategorie der natürlichen Einheit, die immer mit Tatwiederholung zustande kommt, hängt immer von dem Willen des Gesetzgebers ab. Denn immer der Gesetzgeber hat das Befugniss zu entscheiden, wann der einmalige Ausführung einer Tathandlung nicht keiner, aber die mehrmalige Begehung schon eine strafbare Handlung ansieht.

Nach der Darstellung der immer verändernde Auffassung der Kategorien der Dauer- und Zustandsdelikte habe ich festgestellt, daß außer in der Literatur verankerte Fälle auch andere Straftaten Dauer- oder Zustandsdeliktscharakter aufweisen (zum Beispiel kann die Abstellung eine verfälschte Plombe auf dem Gaszähler, was Tatbestandmäßig bei der Straftat der Briefmarkenverfälschung ist). Letzlich können die sonstige Kategorien der natürlichen Einheit benannt werden, was in der Gerichtspraxis oftmals willkürlich festgestellt werden. Zum Beispiel kann die Gewaltausübung gegen Amtsträger als Straftat herausgehoben werden,

wobei die Auffassung verbreitet werden sollte, daß nicht der Zahl des Verfahrens, sondern die passive Subjekte die mehrfache Verwirklichung des Deliktes bestimmt.

5.2. Bezüglich des Begriffes der Tateinheit kann festgestellt werden, daß deren Unterfälle wegen der Ausschließung der Realkonkurrenz durch den Gesetzgeber errichtet wurden. In der Hauptregel sind diese Unterfälle selbst auch Straftaten, nur ausnahmsweise sind die Handlungsteile als Ordnungswidrigkeiten zu qualifizieren. Weiters ist das Wesentliche der Tateinheit, daß alle deren Unterfälle als eine Straftat mit alle Konsequenzen gelten

Das fortgesetzte Delikt – als die relevanteste Kategorie der Tateinheit – wurde mit dem Gesetz Nr. 5. aus dem Jahre 1978 eingeführt, vorher trage die Name der richterlichen (oder rechtlichen) Einheit, und war gewohnheitsrechtlich anerkannt. Zwar sind auch solche Auffassungen vorhanden, daß für die Laien die Tatmehrheit in diesen Fälle unverständlich sei, meiner Ansicht nach braucht die Ablehnung der Tatmehrheit in den alltäglichen Fallkonstellationen eine Erklärung. Der ursprüngliche Grund für die Bildung der Tateinheit war das gewohnheitsrechtliche Milderung der Verantwortung, sowie die praktische Überlegungen.

Als das erste gesetzliche Merkmal des fortgesetztes Deliktes wurde das Kriterium der *Begehung eine ebensolche Straftat* untersucht. Ich habe nachgewiesen, daß der Versuch eines fortgesetztes Deliktes schon feststellbar ist, wenn der Täter den Versuch oder die Beendigung eines Handlungsteiles verwirklicht hat, und das einheitliche Willen der Verwirklichung des weiteren Handlungsteilen beweisbar ist. Gleichfalls ist der Versuch eines fortgesetztes Deliktes feststellbar, wenn der Versuch des Handlungsteiles vorliegt, wonach sich die Qualifizierung des Deliktes richtet, unabhängig davon, daß andere Handlungsteile eventuell beendet wurden. Die Beendigung des fortgesetztes Deliktes liegt typischerweise mit dem Versuch des zweiten Handlungsteiles vor. Die Vollendung des fortgesetztes Deliktes ist in den meisten Fällen unbestimmt: denn alle, den ersten Handlungsteil folgender Handlungsteil birgt in sich die Möglichkeit der Vollendung, indem jeglicher Handlungsteil der letzte sein kann. An dieser Stelle muss auch betont werden, daß die fortgesetzte Begehung einzelner Straftaten ist begrifflich ausgeschlossen. Dies liegt im Art des Rechtsgutes zugrunde: die Straftaten, die über stufenweise nicht verletzbaren Rechtsgüter verfügen (wie z. B. der Totschlag) können fortgesetzt nicht begangen werden. Ein weiteres Problem wird auch in diesem Kapitel erörtert. Das Gerichtspraxis hat seitdem des fortgesetztes Delikt gesetzeskraft erlangt hat, eine unrechtmäßige Praxis entwickelt: die „per se“ Ordnungswidrigkeit bildenden Handlungsteile wurden auch als Teile des fortgesetztes Deliktes bewertet. Das Ansicht der

Strafrechtskollegium des Obersten Gerichtshofes (BKv.) mit dem Nr. 87. hat dieses Problem gelöst. Als ein Vorschlag „de lege ferenda“ möchte ich hervorheben, mit Bezugnahme auf die erhöhte Straftatgrenzwert finde ich nötig Handlungsteile, die den Ordnungswidrigkeitsgrenzwert nicht erreichen auch in der Tateinheit des fortgesetzten Deliktes einzubeziehen. Dies könnte aber keinesfalls gewohnheitsrechtlich, nur wege einer Gesetzesänderung erfolgen: das Merkmal der Begehung eine ebensolche Straftat sollte durch das Merkmal „der Begehung eine ebensolche Straftat oder Ordnungswidrigkeit“, oder noch einfacher durch das Merkmal „der Begehung eine ebensolche Handlung“ ersetzt werden.

Das Merkmal des *einheitlichen Willensentschlusses* halte ich für das wichtigste Merkmal des fortgesetzten Deliktes. Falls dies vorliegen würde, würde die Bewertung als Realkonkurrenz in das Verbot des mehrfachen Bewertunges stoßen. Denn in diesem Fall würde dem Täter an der objektiven Seite mehrere feststellbare Straftaten vorgeworfen so, daß die subjektiven Seite eigentlich einheitlich ist. Der einheitliche Willensentschluss bedeutet eigentlich die Reproduktion des originalen Entschlusses so, daß der Täter schon vor die Begehung der ersten Handlung wenigstens das entschlossen hat, daß er wenigstens zwei Handlungen begehen wird, oder während der Begehung des ersten Handlungsteiles (aber noch vor die Beendigung!) sich für die Begehung mehrere Handlungsteile entscheidet. Die sogenannte Minimalistauffassung ist also verkehrt, wonach der Täter nach der Ende des ersten Handlungsteiles, wegen dessen Gelingen die Begehung weitere Handlungsteile entschliesst. Zwar ist der einheitliche Willensentschluss – als subjektives Element – schwer nachweisbar, muss man im Strafverfahren auf jeden Fall geprüft werden. Die meisten Aufsätze der Literatur gestattet nur die Bildung des fortgesetztes Deliktes aus vorsätzlichen Straftaten, trotzdem siehe ich keine Hindernisse vor die Feststellung ein fortgesetztes Delikt – ausnahmsweise - aus fahrlässigen Straftaten. Der Grund dafür ist, daß die Kategorie des einheitlichen Willensentschlusses von der einheitlichen Absicht zu unterscheiden ist, was auf die Kategorie der Schuld verweist. Es ist also gleichgültig, ob der Täter wusste, daß seine Handlungen eine Straftat verwirklichen, oder die ein das Rechtsgut gefährdende oder verletzende Erfolg verursachen könnten. Der einheitliche Willensentschluss ist meiner Ansicht nach im Bewusstsein des Täters vor der Prüfung des Schuldens zustande kommendes, ontologisches Phänomen, was ausnahmsweise vor die Begehung eine Reihe von fahrlässigen Handlungen auch entstehen kann.

Das Merkmal des *gleichen Beschädigte* ist nicht immer identisch mit der Kategorie der passiven Subjekt, deswegen wird für die Feststellung ein fortgesetztes Delikt die Übereinstimmung des Personens, dessen Recht der Straftat verletzt oder gefährdet verlangt. Es

muss betont werden, daß bei juristischen Personen als Beschädigte die fortgesetzte Begehung gleichfalls feststellbar ist, sowie – abweichend von den Gerichtspraxis – die Prüfung dieses Merkmal darf nicht nur auf objektiven Grundlagen erfolgen, die Relevanz der Absicht der Täter muss auch anerkannt werden. So kann der Täter wegen ein fortgesetztes Delikt verurteilt werden, wenn er in der Absicht gehandelt hat, daß er eine Straftat als Nachteil für das gleiche Person begeht, auch dann, wenn er tatsächlich mehrere Beschädigte versehrt. Also der Irrtum bezüglich der Zahl der Beschädigten ist relevant.

Während der Prüfung des Merkmal des *kurzen Zeitabstandes* habe ich nachgewiesen, daß der Gerichtspraxis die Erweiterung der Kategorie zulässt, und unterscheidet anlässlich dieser Kriterium zwischen den einzelnen Straftaten. Dieser Tendenz ist zu bejahen, falls man das Erfordernis des einheitlichen Willensentschlusses immer vor den Augen hält.

Letzlich muss herausgehoben werden, daß die fortgesetzte Begehung während des Strafzumessung keine erschwärende Umstand bedeutet. Sogar muss die Feststellung der fortgesetzte Begehung – um die mehrmalige Bewertung zu vermeiden – in den Fällen abgelehnt werden, wenn die „per se“ als Vergehen angesehene Handlungsteile zusammen wegen der fortgesetzten Begehng ein Verbrechen bilden.

Die *zusammengesetzte Straftat* wird im Allgemeinen aus „per se“ Straftaten, seltens aus Handlungsteile die als Ordnungswidrigkeiten anzusehen ist, gebildet; und zwischen denen besteht eine organische Zusammenhang, dies bedeutet in der Regel ein Mittel- und Zielverhältnis, oder Grund- und Folgeverhältnis.

Die Bestandteile der *zusammengefassten Straftat* stehen nicht im Zusammenhang miteinander, wurde nur ausschliesslich nach den Willen des Gesetzgebers gebildet, um eine schwerere Strafe als die Gesamtstrafe zu erreichen. Durch die zusammengefasste Straftat kann die sowohl die materielle als auch die formelle Realkonkurrenz ersetzt werden.

Das Wesentliche des *speziellen Falles der Tateinheit* ist es, daß die Zahl der passiven Subjekte nach einer gesetzgeberischen Entscheidung gleichgültig ist, und muss nur eine Straftat festgestellt werden. Gründe dafür könnten einerseits die Milderung der Schuld, andererseits verfahrensrechtliche Erleichterungen werden (z.B. bei der Straftat der Missbrauch pornographischen Aufnahmen).

Die Kategorie der *Geschäftsmäßigkeit* wird sowohl aus strafrechtdogmatischen Sicht als auch aus den Sicht der Lehre von der Tateinheit und Tatmehrheit präsentiert. Bezüglich der vorherigen ist die ungerechtfertigte Erweiterung, die Objektivisierung der Kategorie in der Praxis zu konstatieren. Bei dieser Tendenz ist die Auffassung begrüßt, wonach die

Geschäftsmäßigkeit nicht nur bezüglich der Begehung in Eigeninteresse feststellbar ist, sondern auch bezüglich der Begehung in Fremddinteressen. Ferner die Auffassung ist auch zu bejahen, wonach der kurze Zeitabstand nicht mehr verlangt wird. Der Standpunkt ist aber verkehrt, der ohne die Folgerung an der verbrecherischen Lebensweise die geschäftsmäßige Begehung festlegt. Aus der Sicht der Lehre von der Tateinheit und Tatmehrheit ist das Wesentliche meiner Auffassung. Daß in der Zukunft sollte das ungarische Strafrecht zu der Auffassung zurückkehren, wonach die sogenannte nicht eigenabgebildete geschäftsmäßige Straftaten auch Tateinheit bilden können, und sogar aufgrund des Allgemeinen Teiles des uStGB. Denn die Bewertung als eine Realkonkurrenz kann nie eine angemessene Antwort auf die Beeinträchtigung hunderte von Verletzten liefern, indem in diesem System die Qualifizierung nach den Gesamtschaden unmöglich ist. Anlässlich der geschäftsmäßigen Handlungen, die die Ordnungswidrigkeitsgrenze nicht übersteigen verstößt gegen das Verbot der mehrfachen Bewertung die Bildung der Realkonkurrenz. Daneben könnte die Regelung im Allgemeinen Teil auch die Kasuistik im Besonderen Teil beseitigen.

Im ungarischen Straf- und Ordnungswidrigkeitenrecht neulich wieder eingefügte Wertzusammenrechnung ist die gesetzgeberische Lösung abzulehnen, die teilweise in der uStGB in Kraft tretenden Verordnung, teilweise im Ordnungswidrigkeitengesetz dieses Rechtsinstitut regelt. Denn die strafrechtliche Verantwortlichkeit begründende Vorschriften soll auf jeden Fall das Strafgesetzbuch enthalten. Daneben musste das Verhältniss zwischen der Wertzusammenrechnung und der Geschäftsmäßigkeit geklärt werden. Derzeit könnte bei dieser Regelung vorkommen, daß mit der juristischen Einheit der Wertzusammenrechnung der Täter in einer ungünstigere Situation gelangt als mit der Realkonkurrenz mehreren Vergehen, die Geschäftsmäßig begangen wurden. Wenn aber das fortgesetzte Delikt anlässlich des Ordnungswidrigkeiten auch feststellbar wird, könnte die Wertzusammenrechnung von den Kategorien der Tateinheit dereguliert werden.

Meiner Ansicht nach – gegenüber der herrschenden Meinung – sollte *die Subsidiarität* nicht zwischen den unechten Konkurrenz, sondern als eine Kategorie der Tateinheit behandelt werden. Denn einerseits beruht es immer auf Gesetzesregelungen, andererseits musste die Auffassung verfolgt werden, wonach die Subsidiaritätsklausel in allen Fälle die Realkonkurrenz ausschliesst. Diesbezüglich müsste meiner Ansicht nach die Klausel weggelassen werden, nach der die Straftat, die die Klausel in der Tatbestand hat nur dann feststellbar ist, wenn „keine andere Straftat verwirklicht wurde“. Nämlich ist es unlogisch, daß sogar nur eine Straftat mit milderem Gewicht eine erheblichere Straftat verdrängen kann. Die Klausel „falls keine erheblichere Straftat verwirklicht wurde“ sollte so ausgelegt werden,

daß in der Fall, wenn eine Kollision mit einen gleichgewichtigen Straftat, oder mit einer Straftat mit milderem Gewicht vorliegt, musste – gegenüber der Auffassung des Strafkollegs der Obersten Gerichthofes mit dem Nummer 34 (BKv34) – nur die Straftat mit der Klausel festgestellt werden. Der heutzutage geltende Standpunkt ist sogar gegenläufig der logischen Argumentation. Denn z.B bei einer Schlägerei in der Kneipe, wenn der Tater verursachte Körperverletzungen innerhalb 8 Tagen heiligen, sind zwei Straftaten (der Landfriedensbruch und die leichte Körperverletzung) festzustellen, solange wenn die Körperverletzungen an den Opfer außerhalb 8 Tagen heiligen, ist nur eine Straftat (die schwere Körperverletzung) feststellbar.

5.3. Anlässlich den Prinzipien für die Abgrenzung der Realkonkurrenz von *den unechten Konkurrenz* kann offenbart werden, daß alleine sowohl die Tatbestandsverwirklichung, als auch die Straftaten und die verletzten Rechtsgüter dieser Ziel nicht dienen kann, denn die einzelne Straftaten werden in diesen Auffassungen mechanisch, ohne Rücksicht aneinander ausgelget. Meiner Ansicht nach schliesst die Realkonkurrenz als eine weitere Abgrenzungsmerkmal das oftmalige in abstracto Vorkommen zwischen zwei (oder mehrere) Straftaten.

Bezüglich der Kategorie *der Spezialität* – was einer Unterfall der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungseinheit ist – weise ich nach, daß die theoretische Definition in der Praxis oft auf vielen Fälle restlos nicht anwendbar ist. Deswegen sollten die engere und die breitere Sorten der Spezialität getrennt formuliert werden. Die engere Sorte der Spezialität könnte die Straftaten umfassen, die der originalen Definition des Rechtsinstitutes entsprechen. Dies bedeutet, daß der Spezialität im engeren Sinne liegt in den Fälle vor, wenn die Handlung der Täter scheinbar sowohl auch bei einer generellen, als auch bei einer speziellen Straftat tatbestandsmäßig ist. Dies kommt aber so vor, daß die spezielle Tatbestand die Merkmale der generellen Tatbestand allumfassend in sich birgt, und sogar noch weitere Tatbestandselemente hat. Bei der Spezialität im breiteren Sinne sind auch zwei, eine generelle und eine spezielle Straftaten vorhanden. Die spezielle Tatbestand enthält zwar die meisten Tatbestandsmerkmale der generellen Straftat, aber deckt die generelle Tatbestand völlig nicht (oder nur in einzelenen Fälle) ab.

Die Konsumption bedeutet, daß die breitere Tatbestand den engeren verschlingt, falls die in abstracto oft zusammen auftreten. Es muss an dieser Stelle betont werden, daß die leichte Körperverletzung nicht nur die Straftaten mit willensbrechendem Gewalt oder mit

qualifizierter Drohung (wie z.B. der Raub) verschlingen sollten, sondern auch die Straftaten mit willensbeugendem Gewalt oder mit nicht qualifizierter Drohung (wie z.B. die Erpressung).

Die unselbständige Handlungsteil – als einer Unterfall *der Gesetzeskonkurrenz bei Handlungsmehrheit* – kann neben den Verwirklichungsstufen der Straftat und die Beteiligungsformen auch bei der Vorbereitungs- und Teilnahme Straftaten sui generis angewandt werden. Das Wesentliche ist, daß die unselbständige Handlungsteil nicht immer tatbestandsmäßig ist, weiters geht nicht immer vor der Hauptstraftat, kann auch zeitlich dieser verfolgen.

Anlässlich der Kategorie *der Verschmelzung* muss betont werden, daß es nicht nur bei engerer zeitlichen und örtlichen Nähe feststellbar ist, sondern auch in atypischen Fällen, bei denen die Handlungen längerer Zeit einander folgen. Nach dieser Feststellung sollte die Bewertung der Ersittlichung neben der Vergewaltigung abgelehnt werden, wenn der Täter damit mit der Vollendung der 12. Lebensjahr des Opfers anfängt, und seine Handlung nachher auch fortsetzt.

Statt mitbestrafte Mittel-, Nach- und Nebenhandlungen wäre meiner Meinung nach die Benennung als unselbständige solche Handlungen besser, denn der Gerichtspraxis bewertet als Erscherungsgründe die in den Hintergrund tretende Handlungen, und bleiben somit völlig straffrei.

Die Voraussetzung der Feststellung der unselbständige Mittelhandlung ist, daß zwischen den Handlungsteilen eine echte Mittel- und Zielverhältnis gegeben sein muss. Das Vorliegen kann so geprüft werden, daß die Mittelhandlung in den Gedanken weglassen wird, und wenn so die Zeilhandlung auch wegbleibt, das Mittel- und Zeilverhältnis kann festgestellt werden. Weitere Voraussetzung für die Unselbständigkeit ist das in abstracto ofte gemeinsame Auftreten, und daß die Zeilhandlung mit milderem Strafe bedroht sein muss, als die Mittelhandlung. Nach diesem Prinzip sollte man wegen das ofte gemeinsame Auftreten meiner Meinung nach z.B. von der Feststellung des Hausfriedensbruches vermieden werden, wenn dessen Ziel die Begehung der schwereren Straftat im Haus war.

Die unselbständige Nachhandlung kann bei notwendigerweisen oder regelmäßigen Beendigungstätigkeiten vorkommen, so wie z.B. bei der Geldverfälschung nach der Begehung des Betruges. Die Zumutbarkeit fehlt, und deswegen fehlt auch die Schuld bei der Nachhandlung, was sonst die Selbstanzeige immer mit sich bringt. Denn niemandem ist zumutbar, daß seine eigene Straftat mittels die Begehung weitere Straftaten nicht decken versucht, es sei denn, daß ohne die weitere Straftaten der Täter sich enttarnt. Falls jedemnd

in jeglicher Beteiligungsform in der Begehung der Haupttat teilgenommen hat, nachher kann wegen Hehlerei oder Strafvereitelung nicht in Verantwortung ziehen. Letzlich ist unselbständig die den mit der vorherigen Straftat verursachten Nachteil weiters aufrechterhaltender Handlung. Meiner Ansicht nach ist dieses Prinzip bei den Fälle streitig anwendbar, in denen der Täter der selbst gestohlene Sache später vernichtet. Besser ist die Beispiel, in der der Täter, der vorher auch eine Straftat gegen das Vermögen begangen hat, keine Verantwortung auch wegen Begehung eines Betruges tragen muss, wenn er die Sache aus der begangenen Straftat später einer gutgläubigeren Person verkauft, es sei denn, daß er kein weiteres Nutzenziehen zum Ziel hatte.

Die unselbständige Nebenhandlung kann sowohl vor der relevanteren Hauptstraftat, als auch daneben, oder danach eintreten.